

EVENIMENTE CULTURAL-ȘTIINȚIFICE PE PAGINILE PERIODICELOR MAGHIARE DIN TRANSILVANIA ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Rozália Poráczy

Pe fundamentul structurilor economice al capitalismului și în contextul istoric existent în a doua parte a secolului al XIX-lea, Transilvania și activitățile social-culturale ale populației din Transilvaniei prezintă o imagine pestriță, foarte complexă, menită să trezească curiozitatea celor interesați de această perioadă.

Vom surprinde câteva aspecte, considerate de noi mai deosebite, care ni s-au conturat în urma studierii materialului documentar ales: periodice apărute în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în Transilvania.

Materialul documentar avut la dispoziție, o bogată colecție de periodice, arată, într-un mod evident, rolul deosebit pe care l-au jucat periodicele apărute în perioada tratată de noi, în modelarea concepției despre lume și societate, despre cultură și știință, în schimbarea mentalităților, dar și în identificarea, cunoașterea și difuzarea elementelor constituente ale patrimoniului cultural al naționalităților care trăiau laolaltă în Transilvania în acea vreme, fiecare națiune încercând să-și cunoască, să-și apere și să-și îmbogățească patrimoniul propriu pe toate căile, în scopul realizării dezideratelor lor naționale. Idealurile dreptății și independenței naționale, în această perioadă, deveniseră un crez, fără de care viitorul nu era de imaginat de către generațiile din perioada respectivă. Dezvoltarea culturală a instituțiilor generatoare de cultură au contribuit într-un mod direct la eficientizarea și dinamizarea acestora.

Rolul cultural-politic al categoriei intelectualilor a fost la începuturi mult mai important decât o dovedește proporția lor numerică, dorind să devină și să rămână forța motrice a evoluției și a modernizării societății în această perioadă.

Parcurgând coloanele periodicelor maghiare, am putut constata că, într-o perioadă în care activitatea științifică era încă la începutul dezvoltării ei și nu era încă suficient de viguroasă, mulți dintre istorici, etnografi, literați etc. își începuseră mai târziu cariera, activând, la început, în alte domenii. Astfel, pe lângă istoricii profesioniști, existau și oameni cu o altă pregătire de bază, care scriau istorie, precum și unii dintre nobilii lipsiți de ocupație și-au găsit, în istorie, o activitate intelectuală atrăgătoare, dar și obligatorie, într-un fel. Mulți și dintre aceștia au avut realizări importante în cercetarea istorică, și, în ciuda faptului că nu aveau studii de specialitate, cunoștințele necesare fiind dobândite prin metode autodidactice (la unii, realizându-se în forme mai puțin obișnuite), dorința puternică a acestora de a participa la îmbogățirea culturii neamului propriu, i-a determinat să se ocupe de cercetarea trecutului, chiar dacă nu erau profesioniști. Contribuția lor este evidentă și demnă de luat în seamă în ceea ce privește păstrarea patrimoniului cultural al Transilvaniei.

Un fenomen frecvent întâlnit în periodicele de epocă a fost faptul că se publicau multe discursuri comemorative, ținute cu ocazia unor aniversări ale personalităților marcante din istoria Transilvaniei. Aceste articole prezentau aspecte din viața asociațiilor și societăților, din viața științifică și culturală a națiunii maghiare, în general, dar și din activitățile și rezultatele altor popoare. În unele periodice, cum au fost de exemplu, *Erdélyi Irodalmi Társaság Évkönyve* [Anuarul Societății Literare Transilvănene], *Magyar Növénytani Lapok* [Foi maghiare de botanică], 1848-49. *Történelmi Lapok*...

[1848-49. Foi de istorie ...] exista o rubrică specială în care erau anunțate plecările savanților și intelectualilor maghiari din țară, precum și decesul unor personalități care, într-un fel sau altul, contribuiseră la dezvoltarea comunității maghiare din Transilvania.

Asemenea rânduri comemorative se întâlnesc cu o frecvență mărită, mai ales la începutul existenței revistei *Erdélyi Irodalmi Társaság Évkönyve* [Anuarul Societății Literare Transilvănene]. De exemplu, în numerele din anul 1889 sunt evocate viața și activitatea lui Farkas Deák și György Bánffy¹, a lui Károly Szabó² și Károly P. Szathmáry³. Este de remarcat articolul despre Lajos Felméri, pedagogul, profesorul și Rector Magnificus la Universitatea Regală din Cluj, fiind analizată și lucrarea acestuia, publicată în 1890, intitulată „Neveléstudomány Kézikönyve” [Tratat pedagogic]⁴. Evocarea contelui Kocsárd Kun⁵, întemeietorul renumitului Gimnaziu din Orăștie, a fost făcută de regizorul de teatru, Gyula E. Kovács, iar cea a marelui cancelar al Transilvaniei, Mihály Teleki⁶, de renumitul Dezső Bánffy.

În revista *Gyulafehérvári Füzetek* [Caiete albaiulieni] este evocată figura medicului Ágoston Ötvös, unul dintre fondatorii Societății Economice Transilvănene, membru al societății Siebenbürger Verein für Naturwissenschaften zu Hermannstadt, membru conducător al Muzeului Ardelean, membru fondator al Societății Sf. Ștefan, membru al Verein für siebenbürgische Landeskunde, protectorul Teatrului Național din Cluj, istoric, colaborator la periodicele *Erdélyi Történelmi Adatok* [Repertoriu istoric transilvănean], *Uj Magyar Muzeum* [Noul muzeu maghiar], *Hazánk* [Patria], *Kolozsvári Hirlap* [Ziarul de Cluj], *Magyar Futár* [Curierul maghiar], *Közlöny* [Buletin], *Delejtű* [Busolă] din Timișoara, membru corespondent al Academiei de Științe Maghiare. Acestui articol îi sunt atașate și textele a două scrisori, una primită de la contele Imre Mikó, alta de la Joseph Teutsch⁷.

S-a scris, în scop educativ, și despre personalități ale culturii universale, elocvent, în acest sens, fiind articolul lui Mariska Vélits despre compozitorul Ludwig van Beethoven, publicat în revista *A „Teleki Blanka”Kör [...] Kis Emlékkönyve* [Albumul Cercului „Teleki Blanka”]⁸.

Personalitățile istorice erau uneori elogiate și în diferite texte literare, de proză sau poezie. Exemple găsim în revista *Korány* [Debut literar]: s-a scris despre Gabriel Bethlen⁹, despre Farkas Bolyai, care, ghidându-se după regula lui Horatius „si paulum descendit a summo, vergit ad imum”, și-ar fi ars în 1852, conform legendei formată în jurul numelui său, în prezența a doi discipoli, opera poetică¹⁰. Figura legendară a regelui hun Attila, numit spaima Europei¹¹ apare tot pe paginile acestei reviste, ca și scrierea lui Miklós Wesselényi despre soarta nefericită a Mariei Cristierna, soția lui Sigismund Báthory. Viața și politica inovatoare a împăratului Iosif al II-lea, dar și portretul acestuia au fost creionate în culori vii de Albert Kovács, autorul încercând să găsească explicații la unele dispoziții imperiale din epocă în privința presei și a religiei, care au adus multe

¹ Erdélyi Irodalmi Társaság Évkönyve, 1890, I, p. 13-26.

² Erdélyi Irodalmi Társaság Évkönyve, 1891, III, p. 17-30.

³ Erdélyi Irodalmi Társaság Évkönyve, 1892, IV, p. 13-20.

⁴ Erdélyi Irodalmi Társaság Évkönyve, 1895, VII, p. 6-17.

⁵ Keleti Virágok, 1889, I, nr. 5, p. 286-288.

⁶ Korány, 1861, p. 28-29.

⁷ Gyulafehérvári Füzetek, 1861, I, p. 137-144.

⁸ „Teleki Blanka”Kör [...] Kis Emlékkönyve, 1893, I, p. 7-30.

⁹ Korány, 1861, p. 9-25.

¹⁰ Korány, 1861, p. 93-95.

¹¹ Korány, 1863, p. 30-37.

nemulțumiri în rândul populației din Transilvania, afirmând că acestea se ghidau după principiul politic al centralizării puterii și al germanizării al împăratului¹².

Revista *Marosvásárhelyi Füzetek. Uj sorozat* [Caiete târgumureșene. Serie nouă] publică o serie de scrieri legate de viața și opera lui Farkas Bolyai, cu ocazia comemorării a patruzeci de ani de la moartea savantului și literatorului. Din prelegerea lui Lajos Bedőházi aflăm despre prietenia dintre Farkas Bolyai și Gauss, acesta din urmă afirmând: „Sie sind ein Genie, und sie sind mein Freund!” și despre primul dintre cei patru copiii ai lui Bolyai, János Bolyai, care a reușit să realizeze ceea ce tatăl a visat doar, iar Gauss a încercat prin muncă susținută, timp de patruzeci de ani, fără să reușească. Este prezentat, de asemenea, activitatea de dramaturg (de către Sámuel Lakatos) și de pedagog (de către János Koncz) a lui Farkas Bolyai. Piesele Lui Farkas Bolyai erau nepotrivite pentru interpretare scenică¹³.

Prin caracterizarea lui Farkas Bolyai ca pedagog putem să ne formăm o imagine despre metodele utilizate în școlile din acea vreme, existența tinerilor meditari („praeses”), absolvenți, care pregăteau elevii din clasele mai mici la matematică („mathesis”) și forma examinării de sfârșit de an. Acestea erau publice și se derulau în fața corpului profesoral și a unui intendent, fiecare elev având de „recitat” partea care i se distribuia. La aceste examinări, Bolyai ținea și lecții demonstrative, determinând formele geometrice să iasă la suprafața plană a hârtiei, și câștigând, astfel, admirația auditoriului. Versiunea în limba maghiară a lucrării în două volume, „Tentamen”, scrisă inițial în limba latină, a apărut destul de târziu, elevii fiind nevoiți să învețe din conspectele proprii. Ritmul predării era foarte rapid, greu de urmărit și de scris, terminologia de matematică neavând încă sinonime în limba maghiară, toate acestea au făcut ca orele sale să fie greu accesibile înțelegerii elevilor¹⁴.

Anul 1894 în cultura poporului maghiar a fost an jubilar, împlinindu-se 100 de ani de la nașterea lui Miklós Jósika, volumul al V-lea al revistei *Az Erdélyi Irodalmi Társaság Évkönyve* [Anuarul Societății Literare Transilvănene] fiind dedicat în întregime acestui eveniment. S-a publicat discursul inaugural al lui Gerő Szász¹⁵, prelegerea lui Zoltán Ferenczi despre viața lui Miklós Jósika¹⁶, poezia lui István Hegedüs dedicată lui Miklós Jósika¹⁷ și discursul lui Károly Széchy despre rolul lui Miklós Jósika în dezvoltarea prozei maghiare¹⁸.

O importanță la fel de mare s-a acordat și comemorării lui Ferencz Kazinczy. În revista *Marosvásárhelyi Füzetek* [Caiete târgumureșene] Ferencz Mentovich evocă viața, opera și importanța activității inovatoare a lui Ferencz Kazinczy cu ocazia festivităților comemorative ale zilei de naștere a apostolului limbii maghiare. Kazinczy, alături de Révai și Károly Kisfaludy, și-a dedicat viața activităților de reformare a limbii materne și a literaturii.

Pe lângă comemorările personalităților dispărute, erau sărbătorite și acele personalități contemporane care, în ochii contemporanilor, au contribuit la dezvoltarea societății și a culturii maghiare. Un exemplu elocvent în acest sens îl reprezintă

¹² Korány, 1863, p. 47-60.

¹³ *Marosvásárhelyi Füzetek. Uj sorozat*, 1896, nr. 3, p. 101-110.

¹⁴ *Marosvásárhelyi Füzetek. Uj sorozat*, 1896, nr. p. 111-118.

¹⁵ *Az Erdélyi Irodalmi Társaság Évkönyve*, 1894, VI, p. 3-6.

¹⁶ *Az Erdélyi Irodalmi Társaság Évkönyve*, 1894, VI, p. 7-20.

¹⁷ *Az Erdélyi Irodalmi Társaság Évkönyve*, 1894, VI, p. 21-23.

¹⁸ *Az Erdélyi Irodalmi Társaság Évkönyve*, 1894, VI, p. 24-44.

vicepreședintele Societății Literare Transilvănene, Geró Szász, care, cu ocazia împlinirii a 40 de ani de activitate literară, a fost evocat de către Zoltán Ferenczi¹⁹.

Personalitățile vieții culturale au fost des evocate în articole de revistă. În *Gyulafehérvári Füzetek* [Caiete albaiuliene] au fost publicate scrisori adresate lui Ignác Batthyáni, una din partea oficialităților din Transilvania și alta din partea episcopului József Benkő²⁰.

Nu putem să nu evidențiem o preocupare importantă a societăților științifice și culturale maghiare și, anume, susținerea și publicarea unor prelegeri de popularizare cu ajutorul cărora se încerca trezirea interesului față de științe. În acest context putem întâlni teme deosebit de diverse, care ilustrează domeniile de interes ale publicului din epocă sau temele considerate importante de către autori. Redactorii revistelor fixau direcțiile și obiectivele de urmat, ca să devină izvorul cu apă curată din care cititorul să își poată potoli setea spiritului. În acest scop trebuie luate în seamă totalitatea cunoștințelor umane – afirmau redactorii, iar autorii vor avea grijă ca stilul comunicărilor să fie de popularizare și dacă se vor strădui să aibă o exprimare clară și ușoară, fără să se coboare prea jos nivelul de exprimare, își vor atinge scopul. Ferencz Mentovich constată că au trecut vremurile când știința era privilegiul unora, unii păcătuiind prin *zgârcenie* în răspândirea cunoștințelor²¹.

În paginile revistelor de epocă găsim scrieri, de exemplu, despre problema superstiției la grecii și romanii antici, încercându-se de către autori, cu ajutorul științei și prin iubirea aproapelui, combaterea superstiției²². Cu ocazia prezentării foarte amănunțite a istoriei jocurilor naționale grecești, autorul articolului, László Nagy, declară că la baza evoluției se găsește spiritul competitiv și, în acest sens, jocurile naționale grecești sunt un exemplu demn de urmat. Îl citează pe Horatius: „Vos exemplaria Graeca, Nocturna versate manu versate diurna”, analizând, apoi, efectul victoriilor dobândite asupra uniunii naționale²³. Formarea universului și a pământului, migrația mamiferelor, formarea stelelor au fost teme care au trezit interesul cititorilor.

Scrisoarea, ca gen literar, adresată unei persoane imaginare era un mod foarte eficient de a trezi interesul general pentru tema abordată. Un exemplu grăitor este seria de scrisori a redactorului Ferencz Mentovich, „Tanulságos levelek urambátyámhoz” [„Scrisori instructive adresate unchiului”] din revista *Marosvásárhelyi Füzetek* [Caiete târgumureșene], prin care elogiază științele naturii, considerându-le cele mai importante și cele mai adevărate dintre științe. Referirile la relația personală dintre destinatar și expeditor aveau rolul de a sugera un cadru de realism pentru cele exprimate, creându-se impresia, pentru a exista un motiv de a se exprima o idee dorită, că s-ar continua o discuție începută anterior.

Autorul constată că în Transilvania are loc o mișcare de reviriment în domeniile literare, științifice, artistice și industriale, dar domeniul cel mai potrivit pentru rațiunea, mentalitatea maghiară ar fi științele naturii, cu toate că unii preferă literatura clasică, considerând-o baza cea mai solidă și cea mai puternică a culturii intelectuale²⁴.

Subiectele acestor articole de popularizare a științelor au fost foarte variate, de exemplu, circuitul aerului, al apei, al oxigenului și al bioxidului de carbon, arderea și respirația, unele cunoștințe de astrologie, relația dintre alimentația omului și forța fizică

¹⁹ Az Erdélyi Irodalmi Társaság Évkönyve, 1895, VII, p. 25-26.

²⁰ Gyulafehérvári Füzetek, 1861, I, p. 73-91.

²¹ Marosvásárhelyi Füzetek, 1858, I, nr. 1, p. 1-8.

²² Keleti Virágok, 1889, I, nr. 5, p. 199-214.

²³ Korány, 1861, p. 64-88.

²⁴ Marosvásárhelyi Füzetek, 1859, II, nr. 4, p. 266-280.

a corpului uman, prezicerea meteorologică, corelația dintre viața plantelor și animalelor, reacția chimică dintre sulf și cupru, fenomen cunoscut de către indieni de mai mult timp, forța gravitațională, activitatea creierului la animale, metode de corecție noi în pedagogie, mai raționale, față de pedeapsa corporală, care, conform bazelor ideologice ale noii pedagogii, lasă urme nu numai pe corp, ci și în suflet, calitatea alimentației și efectele ei asupra spiritului (de la cartofi și mămăligă nu se pot aștepta performanțe intelectuale²⁵), legătura strânsă a psihicului cu materia care alcătuiește corpul fizic, transformările forțelor fizice, sistemul solar, stelele, fizica solară și petele din soare, animalele cu blană, statistica popoarelor de pe Pământ, filozofia naturii sau literatura clasică greacă și romană. Cultura veche greacă și romană este foarte apreciată, în credința unor autori constituind baza civilizației. Cu toate acestea, unii cred că s-a acordat o importanță excesivă studierii limbilor clasice în gimnazii, neacordând nici o șansă răspândirii ideilor și descoperirilor noi, a meseriilor și a noilor tendințe ale vremii, fiind elogiare și recomandate de acești autori cunoștințele de fizică, chimie, de limbă engleză sau franceză, cea ce necesită însă, schimbări în mentalitatea oamenilor.

Superstițiile și credințele greșite trebuiesc combătute prin cunoștințele oferite de descoperirile științifice. În visul hipnotic spiritul părăsește corpul, deschizând porțile timpului și spațiului, văzând în trecut și viitor, și acest lucru dovedește originea superioară a sufletului. În visul hipnotic, omul poate vorbi într-o limbă necunoscută până atunci sau să citească scrisori nedeschise. Științele naturii consideră drept eronată credința despre lucrurile supranaturale, autorul recunoscând că este greu de crezut că viața spirituală poate să izvorască din materia dură, astfel de lucruri, după părerea sa, fiind greu de explicat²⁶. Remarcabile sunt și articolele lui Sámuel Brassai despre știința chimiei. Acest articol este și un model de lecție în educația adulților²⁷.

Nu vom încheia fără să menționăm câteva dintre temele articolelor publicate în anuarul Societății de Istorie și de Arheologie din Comitatul Hunedoara din perioada studiată, intitulat: *A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve*. Întâlnim aceeași varietate în subiectele tratate, acestea fiind din domeniile istoriei, educației, zoologiei, literaturii, geografiei, turismului etc. Lucrările științifice prezentate, de obicei, sub forma unor extrase din prelegerile susținute în fața unui auditoriu, sunt concentrate în prima parte, iar documentele oficiale (înștiințările conștiincioase și consecvente privind activitatea societății, a muzeului, despre bugetul și membrii societății sau alte evenimente) în a doua parte a fiecărui volum.

Dintre extrasele publicate în anuarul *A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve* cu temă de istorie, putem aminti, printre altele, studiul despre așezarea românilor în Deva (de Sándor Szöts)²⁸, contribuțiile la răscoala lui Horea de Róbert Kun²⁹, stabilirea bulgarilor în Deva și înființarea monahatului franciscan bulgar (de Pál König)³⁰, contribuții la istoria toponimiei localităților din județului Hunedoara (de Ferencz Solyom-Fekete)³¹, date „praehistoricus” despre Deva (de Gábor Téglás)³²,

²⁵ Marosvásárhelyi Füzetek, 1858, I, nr. 1, p. 8-23.

²⁶ Marosvásárhelyi Füzetek, 1859, II, nr. 4, p. 266-280.

²⁷ Marosvásárhelyi Füzetek, 1860, II, nr. 4, p. 227-240.

²⁸ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1884, II, p. 38-55.

²⁹ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1884, III, p. 33-47; 1888, IV, p. 41-74.

³⁰ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1884, II, p. 64-65.

³¹ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1891, VI, p. 26-35, 74-76.

³² A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1884, III, p. 58-59.

documente arhivistice³³, diplome de bresle din județul Hunedoara (de Antal Sóos)³⁴ sau cel despre popoarele din Valea Jiului (de Ferencz Sólyom-Fekete)³⁵. Interesul pentru activitățile colegilor cercetători din străinătate este ilustrat, de exemplu, de informarea lui Zsófia Torma despre al XIII-lea conferință a antropologilor germani³⁶.

Gimnaziul reformat din Deva (de Sándor Szöts)³⁷ sau colegiile romane care au existat pe teritoriul Daciei (de Pál König)³⁸ au constituit tema la două lucrări cu interes în domeniul educației. Cel despre școlile poporane din comitatul Hunedoara, analizate din punct de vedere al limbilor de predare și al naționalităților care frecventau aceste școli (de Lajos Réthi), a încercat să surprindă realitatea cu intenția de a îmbunătăți situația învățământului³⁹.

Scrierile despre jocul culorilor naturii în lumea păsărilor (de Ádám Buda)⁴⁰, elementele mitologice în folclorul românesc (de Oszkár Mailand)⁴¹, cântecele ceangăilor (de același autor)⁴² sau planeta Pământ (de László Tóth)⁴³ ilustrează varietatea temelor abordate.

Conform tendințelor generale ale vremii, scrierile care se ocupă de geografia Transilvaniei, de bogățiile naturale și de valorificarea acestora sunt mult mai numeroase. Vilmos Hankó semnează multe lucrări de acest gen, dintre care menționăm pe cele despre izvoarele cu apă caldă din localitățile Bobâlna, Geoagiu-Băi, Călanu Mic, Rapolțel și Vața de Jos din județul Hunedoara⁴⁴, izvorul sărat din Deva⁴⁵ și despre izvoarele minerale din Transilvania și administrarea acestora⁴⁶.

Printre documentele oficiale se găsesc multe liste despre donațiile și achizițiile care intrau în posesia muzeului societății într-un interval de timp dat⁴⁷, lista nominală cu membrii societății și cu comitetul de conducere⁴⁸, discursurile comemorative despre personalități, de exemplu, discursul lui Pál Király în memoria lui Lajos Aranyi⁴⁹, cel al lui Robert Kun despre Ádám Pogány⁵⁰ sau al lui Lajos Réthi despre László Tóth⁵¹. Despre activitatea societății putem afla din pana lui Robert Kun⁵² sau Oszkár Mailand⁵³, de obicei cumulând activitățile din doi ani calendaristici. Se publicau și discursurile

³³ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1888, IV, p. 21-24, 80-94.

³⁴ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1888, IV, p. 100-107.

³⁵ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1888, IV, p. 75-80.

³⁶ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1884, III, p. 56-58.

³⁷ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1884, II, p. 57-58.

³⁸ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1884, II, p. 60-61.

³⁹ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1884, II, p. 58-61.

⁴⁰ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1884, II, p. 71-72.

⁴¹ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1884, III, p. 70-79.

⁴² A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1891, VI, p. 104-108.

⁴³ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1884, II, p. 79-80.

⁴⁴ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1884, III, p. 51-55.

⁴⁵ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1884, II, p. 73-74.

⁴⁶ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1884, III, p. 61-64.

⁴⁷ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1884, II, p. 114-115.

⁴⁸ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1888, IV, p. 127-132; 1889, V, p. 159-163.

⁴⁹ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1889, V, p. 65-74.

⁵⁰ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1888, IV, p. 14-16.

⁵¹ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1884, III, p. 18-26.

⁵² Activitatea din perioada 30 mai 1881 – 30 mai 1883, In: A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1884, II, p. 83-110, sau cea din perioada 1885-1886, In: A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1888, IV, p. 111-126.

⁵³ Activitatea din anii 1889-1890, In: A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1891, VI, p. 121-139.

președintelui Géza Kuun⁵⁴. Despre dezvoltarea colecțiilor din biblioteca și arhiva societății ne informează, de exemplu, Pál König pentru perioada 31 mai 1881 – 30 mai 1883⁵⁵, despre situația bugetară a societății pe perioada 15 mai 1882 – 15 mai 1883 Gergely Lengyel⁵⁶. Muzeul Societății de Istorie și de Arheologie din Comitatul Hunedoara este prezentat amplu de directorul acestuia, Gábor Téglás, în anuarul din 1891⁵⁷.

În încheiere, putem spune că intelectualitatea maghiară din Transilvania, cu o pregătire atât de diversă, a fost capabilă să asimileze cuceririle culturii și științei burgheze și nu numai că a contribuit la răspândirea lor, ci pe baza realităților din țară, le-a dezvoltat mai departe, menținând legăturile cu centrele de cultură și știință din Apus facilitată de faptul că mulți și-au făcut studiile la universitățile din aceea parte a Europei. Considerăm că nu era un fenomen specific transilvănean faptul că marile instituții de cultură, colegiile existente, cu vechi tradiții au devenit centre ale activităților științifice și culturale. În aceste ateliere spirituale s-au dezvoltat acele idei și activități care au adus creșterea nivelului cultură și un nou suflu în viața științifică.

DES EVENEMENTS CULTURELLES SCIENTIFIQUES DANS LES PAGES DES PUBLICATIONS PERIODIQUES HONGROISES DE TRANSYLVANIE DANS LA DEUXIEME MOITIE DU XIXEME SIECLE

Résumé

Les collections de périodiques étudiées montre qu'en Transylvanie, la deuxième partie du XIXème siècle, a été la période de la consolidation de l'édition des périodiques, des revues culturelles et scientifiques et ils ont eu un rôle distinct dans le modelage de la conception sur le monde et sur la société, sur la culture et la science, et dans le changement des mentalités. La vie scientifique et la vie culturelle dans cette époque là se caractérisent par l'existence des instituts destinés à guider ces activités ayant un niveau qui imposait la création des forums de manifestations qui pouvaient servir comme des centres de polarisation. Par les idées développées sur les colonnes des périodiques transylvains les grandes personnalités de la vie culturelle et scientifique de Transylvanie de l'époque ont diffusé dans le milieu transylvain des idées et des connaissances modernisatrices, proches du niveau européen. Les thèmes fréquemment retrouvés dans les pages des périodiques étaient sur les événements culturels et scientifiques, les commémorations, les hommages et les fêtes des personnalités et des savants, des textes sur la géographie et l'histoire de Transylvanie, sur l'histoire culturelle des peuples de Transylvanie, les aspects de la vie culturelle et religieuse, de l'ethnographie et de folklore, de l'histoire du peuple hongrois etc., celles-ci étant en même temps le genre de connaissances qui ont constitués les objectifs des activités de popularisation des sciences.

⁵⁴ Discursul președintelui din 1882, In: A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1884, II, p. 1-13 sau discursul din 1885, In: A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1888, IV, p. 1-5.

⁵⁵ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1884, II, p. 116-117.

⁵⁶ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1884, II, p. 118.

⁵⁷ A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve, 1891, VI, p. 109-118.